

Rü'yetullah

Rü'yetullah, müminlerin zamandan ve mekândan münezzehe olan Cenab-ı Hakk'ı cennetten görmeleridir.

Kelam alimleri arasında en çok münazara edilen mühim meselelerden biri de rü'yetullahtır.

Rüyet konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bazı kimseler rü'yetin hiçbir zaman mümkün olamayacağını ifade ederken, bazıları da Yüce Allah'a -hâşâ- cisim isnad etme yoluna gitmiş ve böylece ifrat ve tefrite sapmışlardır. Mutezile gibi bazı mezhep mensupları ise rü'yetullahı inkâr yoluna gitmişlerdir. Onların bu görüşleri sarîh bir hata ve büyük bir cehalettir. Bir şeyi inkar etmek, onun olmadığı anlamına gelmez.

Her meselede olduğu gibi, bu konuda da ehl-i sünnet cemaati sırat-ı müstakimi takip etmiş, Cenab-ı Hakk'ın ahirette mü'minler tarafından görülebileceğini, ancak bunun keyfiyetinin ve mahiyetinin bilinmediğini ifade etmişlerdir. **Elh-i sünnet alimleri**, rü'yetin mümkün olacağı konusunda müttefiktirler. *"Mâdem ki, Allah mevcuttur, öyle ise görülecektir. Zira mevcut olan her şey görülür; öyle ise Cenab-ı Hak da görülecektir, fakat O'nu görmenin mahiyeti ve keyfiyeti meçhuldür."* demişlerdir. Rüyetullaha bir mani olmadığı hem aklen aklen hem de ayet, hadis ve icma ile sabittir.

Evet, bu dünyada görmek için göze muhtacız, fakat uyku ile başka bir âleme geçince göze ihtiyacımız olmadan rüyada başka âlemleri seyredebiliyoruz. Peygamber Efendimiz (sav.):

"Saflarınızı tamamlayın. Zira ben sizi arka taraftan da görüyorum." [1]

buyurarak, göz olmadan da görmenin mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Demek ki rü'yet, sadece göz ile hasıl olan bir keşif değildir.

Ezelden ebede, iki dünyanın zerrelere adedince, Allah'a hamd ve sena olsun ki, bize rü'yet-i cemalini vaat etti. Mâdem vaat etti öyle ise cemalini gösterecektir. Çünkü O'nun vadinden dönmesi muhaldir. Elbette bir mümin için, *"sebebsiz ve bizzâten mahbub olan kemal-i mutlak sahibi, Zât-ı Zülkema'l'in ve Zülcemal'in"* [2] rü'yetine mazhar olmaktan daha büyük bir saadet düşünülemez. **Bu nimet elbette cennetlerin fevkindedir.** Cenab-ı Hak bizleri de bu büyük nimete lütuf ve

---

keremiyle mazhar kılsın! Amin!

“İnsan, kâinatın ekser envainı muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacı âlemin her tarafına dağılmış, arzuları ebede kadar uzanmış... Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cennet’i de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemil-i Zülcelal’i de görmeye müştaktır.”[\[3\]](#)

Elbette ki, Cenab-ı Hakk’ın bu dünyada ve dünyevi gözle görülemez. Rü’yetin ancak âlem-i bekada mümkün ve vaki olacağına esas delil şu ayettir:

"Musa, tayin ettiğimiz vakitte (Tur’a) gelip de Rabbi onunla konuştuğu zaman, 'Rabbim! Bana (kendini) göster, Seni göreyim!' dedi. Rabbi: (ona şöyle) dedi; 'Sen beni asla göremezsin, fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse beni göreceksin.' Rabbi o dağa tecelli edince, onu paramparça etti. Musa da baygın düştü. Kendine geldiği zaman dedi ki; 'Ya Rabbi! Seni tenzih ederim, sana tövbe ederim; ben müminlerin ilkiyim.'"[\[4\]](#)

Hiz. Musa'nın Cenab-ı Hakk'ı görmek istemesi, O'nun görülebileceğine bir delildir. Zira o, açıkça; "*Rabbim bana kendini göster.*" demiştir. Eğer, rüyet mümkün olmasaydı, Hiz. Musa gibi ulul azim bir peygamber, mümkün ve caiz olmayan bir şeyi talep etmezdi. Hiz. Nuh'un, tufana kapılan oğlunu kurtarmak istemesi ve Hiz. Âdem ile Hiz. Havva'nın yasak ağacın meyvelerini yemeleri üzerine Yüce Allah onları ikaz etmiş, fakat Hiz. Musa'nın rüyet talebine mukabil, onu ikaz etmemiş, Hiz. Nuh'a dediği gibi **"Böyle bir şeyi benden isteme! Sana öğüt veriyorum, Cahillerden olma."** dememiştir. Eğer Hiz. Musa da Cenab-ı Hakk'ın koymuş olduğu sünnetullah kanunlarına muhalif bir talepte bulunmuş olsaydı elbette ki o da, diğer peygamber gibi serzenişe maruz kalır ve Allah tarafından ikaz edilirdi.

Hiz. Musa (as.) Cenab-ı Hakk'ın bu dünyada görülemeyeceğini elbetteki çok iyi biliyordu. Fakat onun böyle bir şeyi talep etmesi, kendi heva ve hevesinden değil, ümmetinin ona: "Rabbini bize göster" demesinden dolayıdır. Hiz. Musa böyle davranmakla, rü'yetin bu dünyada mümkün olamayacağını ümmetine vahiy ile ispat etmiş ve bu noktada akli delil ile nakli delili birleştirmiştir. Yoksa Hiz. Musa gibi bir peygamber elbette mümteni ve muhal olan bir şeyi talep etmez. Zira muhali talep abestir, yersizdir ve peygambere yakışmayan bir davranıştır. Mümkün olmayan bir şeyi talep etmek, ancak cahillerin işidir.

Hiz. Musa, (as.) ümmetine; "*Siz Allah'ı bu dünyadan göremezsiniz.*" deseydi bu kâfi

---

olurdu. Cemal ve celal-i ilahiyeye layık olmayan bir şeyi talepten ümmetini men etmek ona vacip idi. Daha önce de İsrail oğulları Hz. Musa'dan çok yersiz ve muhal olan şeyleri talep etmişlerdi. Zira birçok peygamberi katletmiş olan İsrail oğullarının zulüm ve cehaletleri yeri göğü dolduracak kadar vahimdir.

Büyük âlim merhum Ömer Nasuhi Bilmen de rü'yetle alakalı olan yukarıdaki ayetin tefsirinde şöyle buyurmaktadır:

“Hazret-i Musa bir peygamber-i âlişandır. Eğer bu rü'yet haddizatında mümteni olsaydı elbette o bunu bilir, böyle bir istirhamda bulunmazdı. Maahaza eğer rü'yetullah mümteni olsaydı, Cenab-ı Hak, *“Ben görülemem.”* diye buyururdu. **“Sen beni göremezsın”** diye buyurmazdı. Bir de rü'yeti İlahiye caiz olan bir emrin vücuduna, yani dağın istikrarına tâlik edilmiştir... Bu ayet-i kerimede beyan buyrulan tecelliden murat bir nevi rü'yettir. Demek ki, dağ, bir nevi hayata, rü'yet kabiliyetine nail olmuş, rü'yet-i İlahiyeye nailiyet şerefine kavuşmuş, fakat bunun azamet ve mahabeti tesiriyle parçalanmıştır. Binaenaleyh, insan için de rü'yetullah mümkündür, fakat insanlar bu rü'yete bu dünyada tahammül edecek bir kabiliyeti haiz değildirler. Ehl-i iman ahiret hayatında bu muazzam nimete de nail olacaklardır. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz de bir nevi uhrevi bir hayat olan miraç gecesi ulvi bir alemde bu rü'yet şerefine nail olmuştur.”[\[5\]](#)

Füsûsül Hikem adlı eserin tercümesini yapan büyük fikir adamı Ahmet Avni Konuk Bey de şöyle der:

“Musa eleyhisselamın rü'yet talep etmesi rüyetin câiz olduğuna delildir. Kendi ifadeleriyle; “Cenab-ı Musa'nın taleb-i rü'yeti cevaz-ı rü'yete bürhandır. Zira rü'yet muhâl olsaydı, Musa (a.s) talep etmezdi.”

Cenab-ı Hakk'ın rü'yetine mazhariyet âlem-i ahirette olacaktır. Bediüzzaman Hazretleri; *“O miraç yoluyla beka âlemine girdi.”* [\[6\]](#) buyurarak, Hz. Peygamberîn (sav.) Cenab-ı Hakk'ı, ahiret aleminden gördüğünü, bunun bu dünyada mümkün olmayacağını ifade etmiştir. İbn Abbas (r.a); Peygamber Efendimiz'in (sav.) “Ben Rabbimi gözümle gördüm” dediğini ifade etmiştir. Bu hadis-i şerifi Hz. Enes, Hz. Ebuzer, Hz. Kâb ve Zühri de rivayet etmiştir.

Şunu hemen ifade eddim ki, Peygamber Efendimiz (sav.) Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle *“çok merâtib-i küllîyeden”* geçtikten sonra, ancak Cenab-ı Hakk'ın rü'yetine mazhar oldu. Allah Resûlü (sav.) miraç ile yedi kat semayı geçti, birçok peygamberle görüştü, kürsiyi, arşı, geride bıraktıktan sonra Sidret-ül Münteha ve Kab-e Kavsey'ne, yani imkan ve vücub arası olan ilâhi visalin en mahrem bucağına erişti, sonsuz sırları müşahede ettikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın cemalini görme şerefine mazhar oldu.

Müminler de Cennette böyle ali bir şerefe mazhar olmak için, ölüm yolculuğu ile kabir, berzah, mahşer, mizan, sırat gibi bir çok safhalarından geçtikten ve Cennete layık bir kıymet aldıktan sonra inşaallah oraya girecek, bütün latifeleri, duyguları, hissiyatları öyle inkişaf edecek ve öyle bir kıvama gelecek ki, hadis-i şerifte ifade edildiği gibi, bir dolunay gecesi, ayı çok rahat bir şekilde gördükleri gibi, Cenab-ı Hakk'ı da o şekilde perdesiz göreceklerdir. Musa (as.) bu şekilde bir terakki yolculuğuna çıkmadan, Allah'ı görmek istediği için, rü'yetin dağdaki tecellisine bile dayanamayıp bayılmıştı.

Evet, imtihan için bu dünya misafirhanesine gönderilen insanlardan, Cenab-ı Hakk'a iman edenler, O'nu hakiki sevenler, rızasına uygun yaşayıp, O'nun istediği gibi hareket edenler, emir ve yasaklarına riayet edip nefsini ıslah edenler, buradan şehadetnamelerini alarak ebedî bir hayatta nihayetsiz nimetlere ve saadetlere mazhar olacaklardır. Kalbini namaz ile tezyin edip günde en az beş defa Cenab-ı Hakk'ın manevi huzuruna çıkan müminler, cennette de biiznillah O'nun rüyetine nail olacaklardır. Evet zikirleri Allah, muhabbet ve ünsiyetleri O'nu hamd ve sena, tazim ve tebcil, zikir ve tesbih olan müminler hiç şüphesiz ki, nimetlerin en büyüğü rü'yetullaha mazhar olacaklardır. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulmaktadır:

“O gün yüzler vardır, Rablerine bakıp parıldayan.” [7]

Ehl-i Sünnet âlimleri, rü'yetullaha dair en kuvvetli delillerden birisinin de bu ayet olduğunu ifade etmişlerdir.

Merhum Ömer Nasuhi Bilmen bu ayetin tefsirinde şöyle der:

“O mesut kullar, (Rablerine nazar edicidir) ler. O mabud-i kerimlerini bilâkeyf ve bilâ cihetin görmek şerefine nâil olacaklardır. Böyle bir tecelliye mazhariyet ise bütün manevi zevklerin fevkinde bulunacaktır.” [8]

Merhum Hamdi Yazır Efendi ise bu ayetin tefsirinde şöyle buyurur:

*“Nice yüzler o gün nedaretlidirler. Muvaffakiyet neşesiyle sürur içinde ışıldar, parıldar. Çünkü **إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ** Rabbine nâzırdır. Onun cemaline bakmaktadır. Ehli sünnet bu bakışı rü'yet manasıyla anlayarak ahirette müminlerin cemalullahi rü'yetini ispat etmişlerdir. **لَنْ تَرَانِي** ye sarılan Mutezile de bu bakışı intizar manasına haml eylemişlerdir. Halbuki gayeye irmiyen intizarın neticesi neşe değil, inkisarı hayal ile elem olacağından burada sade intizar manasının doğru olamayacağını anlatır.”* [9]

Büyük Alim Konyalı Mehmed Vehbi Efendi ise bu ayetin tefsirinde şöyle buyurur:

“Yani, insanlardan birçok kimselerin yüzleri nadratlı ve Behçetli ve görmüş olduğu nimetler üzerine sürurlu olur. Bu nimetlerden en büyüğü Vacip Tealanın cemalini müşahede ile mütenaim olmaktır.

Fahri Razi'nin beyanı veçhile bu âyet; ahrette bazı kimselerin Allah'ü Tealâ'yı görmek için indel akıl bir mani yoktur. Çünkü Vacip Tealâ mevcuttur, her mevcudu insanın görmesi caizdir ve naklen de rü'yet-i İlahiye vaciptir. Çünkü; rü'yet-i İlahiyenin vuku bulacağına delalet eder bir çok nusus-u celile vardır. Binaenaleyh; ehl-i imanın Vacip Tealâ'yı göreceklerini itikat etmesi vaciptir. Ehl-i sünnetin mezhebi de budur. Amma firak-ı dalleden Mu'tezile bu dünyada rü'yete lazım olan şartları nazar-ı itibara alarak ahrette rü'yeti inkâr ederler. Halbuki rü'yete bu dünyada lazım olan şartlar ahrette lazım olmaz. Zira; ahrette rü'yet bir kuvvetle olur ki, o kuvvetin halıkı Allahü Tealâdır. Kendi cemalini görmekle müşerref kılmak istediği kullarında görmeye liyakat ve kuvvet halk eder, gösterir. Binaenaleyh; ahrette rü'yet bu dünyadaki rü'yete kıyas olunmayacağından rü'yetin dünyada levazımından olan şartlar ahrette lazım olmaz.”[\[10\]](#)

Başka bir ayette ise şöyle buyrulur:

“İyi davrananlar için Cennet ve nimetleri ve (bir de) ziyade vardır.”[\[11\]](#)

Bu ayette geçen "**ziyade**" kelimesi, "*Allah'a nazar etmek*" şeklinde tefsir edilmiştir. Ubeyy b. Ka'b'a isnada göre, Hz. Peygambere "ziyade" kelimesinin manası sorulduğunda, Hz. Peygamber (sav.); "**Rahman'ın cemaline nazardır.**" diye cevap vermiştir. Ayrıca bu hadis-i şerifi, Hz. Ebu Bekir, Hüzeyfe İbn Yeman, Abdullah İbn Abbas, Said İbn Müseyyeb, Hz. İkrime, Amr İbn Sad ve Katade gibi meşhur zatlar da rivayet etmişlerdir.

"Ziyade"nin Cennet nimetlerinden ayrı bir şey olduğunu Fahrettin Razi Hazretleri şöyle ifade etmiştir:

"Üzerine ilave olunan şey, belirli bir miktar ile tayin edildiği zaman 'ziyade'nin o şeyin cinsinden olması gerekir. Fakat belirli bir miktar ile tayin olunmamışsa, 'ziyade'nin ondan başka bir şey olması gerekir. Mesela, bir kimse, 'Sana on kilo buğday ve bir de ziyade verdim.' derse, bu ziyadenin buğday cinsinden olduğu anlaşılır. Fakat miktar tayin etmeksizin 'Sana buğday ve bir de ziyade verdim.' derse, buradaki 'ziyade' buğdaydan farklı bir şey olması gerekir ve öyledir."[\[12\]](#)

Evet ayette "Cennet ve bir de ziyade" ifadesi vardır. Öyle ise, söz konusu olan nimetin, Cennetten farklı bir şey olması gerekir ki, o da rüyettir.

Buhâri ve Müslim'in meşhur hadislerinde yer alan, Ebu Said ve Ebu Hüreyre'den rivayet edilen sahih bir hadiste şöyle buyrulur: Ashaptan bazı kimseler: "Ey Allah'ın Resulü! Biz kıyamet günü Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular. Resulullah (sav.): "Sizler, bulutsuz bir günde güneş ve ayı görmekten rahatsız olur musunuz?" diye sordu. Onların hayır demeleri üzerine Allah Resulü (sav.) şöyle buyurdular: "İşte siz Rabbinizi böylece göreceksiniz."

Cerir İbnu Abdillah'tan rivayet edildiğine göre: Resulullah (sav) bir dolunay gecesi, aya baktı ve:

"Siz şu ayı gördüğünüz gibi, Rabbinizi de böyle perdesiz göreceksiniz ve O'nu görmede bir sıkışıklığa düşmeyeceksiniz (herkes rahatça görecek). Artık, güneşin doğma ve batmasından önce hiçbir namaz hususunda size galebe çalınmamasına gücünüz yeterse bunu yapın (namazları vaktinde kılın, vaktini geçirmeyin)." [\[13\]](#)

Burada Ay'ın görmeğe teşbih edilmesi, rüyetin perdesiz, cihetsiz, net ve kesin olarak tahakkuk edeceğine işarettir. İmam-ı Azam Hazretleri "El-vasıyye" adlı eserinde şöyle der: "Cennet ehli için keyfiyetsiz, cihetsiz, teşbihsiz olarak Allah'a kavuşmak haktır."

Evet, cihet ve yön beden için söz konusudur. Ezeli ve ebedi olan Cenab-ı Hak maddeden ve cisimden münezzehtir ve mahiyeti hiçbir mahiyete benzemez. O, vehimlerin tasavvurundan, zihinlerin takdirinden, akıl ve fikrin ihatasından, zamandan ve mekândan münezzehtir. Çünkü O, Vacib'ül vücuttur, ezeli'dir, ebedi'dir.

"Yani, ne zâtında, ne sıfâtında, ne ef'âlinde nazîri yoktur, misli olmaz, şebîhi yoktur, şerîki olmaz. Evet, bütün kâinatı, bütün şuûnâtıyla ve keyfiyâtıyla kabza-i rubûbiyetinde tutup bir hane ve bir saray hükmünde, kemâl-i intizamla tedbîr ve idare ve terbiye eden bir Zât-ı Akdese, misil ve mesîl ve şerîk ve şebîh olmaz, muhâldir." [\[14\]](#)

Cenab-ı Hakk'ın mebd'e ve muntehası yoktur. Uluhiyet ve rububiyette dengi, eşi, misli, benzeri, şeriki, şebihî ve yardımcıları yoktur.

Evet, Hâlık'ın mahiyeti başka, mahlukatın mahiyeti başkadır. Hiçbir eserin, ustasına benzemediği bilinen bir gerçektir. Meselâ, bir saat ne zâtı, ne mahiyeti, ne sıfat ve fiilleri itibariyle ustasına benzemez. Bunların her ikisi de mahlûk cinsinden oldukları halde, aralarında bu kadar büyük bir mahiyet farklılığı olursa, elbette ki, bütün varlıkların Hâlık'ı olan Cenâb-ı Hakk'ın kudsî mahiyeti de O'nun yarattığı hiç bir mahlukun mahiyetine benzemeyecektir. Bediüzzaman Hazretlerinin de ifade buyurduğu gibi;

"Vacibü'l-Vücut, zatında, mahiyetinde mümkinine benzemediği gibi, e'falinde de benzemiyor." [\[15\]](#)

Peygamber Efendimiz (sav.) başka bir hadis-i şeriflerinde de şöyle buyururlar:

"Cennetlikler cennete girince Allah Teala Hazretleri: 'Bir şey daha istiyorsanız söyleyin, onu da ilaveten vereyim!' buyurur. Cennetlikler: 'Sen bizim yüzlerimizi ak etmedin mi? Sen bizi cennete koymadın mı? Sen bizi cehennemden kurtarmadın mı (daha ne isteyeceğiz?)' derler. Derken perde açılır. Onlara, yüce Rablerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir." [\[16\]](#)

Süheyb der ki: "Resulullah bu sözlerinden sonra şu ayeti tilavet buyurdular: "İyi iş, güzel amel yapanlara, daha güzel iyilik bir de ziyade vardır." [\[17\]](#)

Muhaddisler bu hadis-i şerifi şöyle şerh ve izah etmişlerdir: "Cennet ehli için Cenab-ı Hakk'a nazar etmekten daha lezzetli, daha tatlı ve daha zevkli bir nimet yoktur. Cennetin her tarafından rü'yetullah mümkün olacaktır. Cennetteki dereceler farklı olduğu gibi, cennet ehlinin de dereceleri farklıdır. Bu bakımdan, her mümin iman, ubudiyet, takva, hayır ve hasenatı nispetinde, kimi haftada bir, kimi ise sabah akşam rü'yetullah nimetine mazhar olacaklardır. Bu rü'yet yetmiş bin perde arkasından olacaktır. Eğer o perde açılrsa O'nun nuru gözün gördüğü her yeri yakar."

Dört büyük mezhepten biri olan Hanbeli mezhebinin müessisi İmam-ı Ahmed İbn Hanbel der ki: "Bize Ebu Muâviye, Abdullah İbn Ömer'den Resullullahın şöyle buyurduğunu nakletti: "Cennet ehlinin derecesi en aşağıda olanı; iki bin sene genişliğindeki kendi mülküne bakar,....eşine ve hizmetçilerine nazar eder. Onların mertebe bakımından en üstün olanı ise; günde iki defa Allah Teâlânın zatına nazar eder."

Bediüzzaman Hazretleri de en büyük nimetin rü'yetullah olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“İman ve muhabbetullahın neticesi: Ehl-i keşif ve tahkikin ittifakıyla; dünyanın bin sene hayat-ı mes'udanesi, bir saatine değmeyen Cennet hayatı ve Cennet hayatının dahi bin senesi, bir saat müşahedesine değmeyen bir kudsî, münezzeh cemal ve kemal sahibi olan Zât-ı Zülcelal'in müşahedesi, rü'yetidir ki; (Haşiye)[18] hadîs-i kat'î ile ve Kur'anın nassıyla sabittir. Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm gibi muhteşem bir kemal ile meşhur bir zâtın rü'yetine iştiyaklı bir merak, Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm gibi bir cemal ile mümtaz bir zâtın şuhuduna meraklı bir iştiyak; herkes vicdanen hisseder. Acaba dünyanın bütün mehasin ve kemalâtından binler derece yüksek olan Cennet'in bütün mehasin ve kemalâtı, bir cilve-i cemali ve kemali olan bir zâtın rü'yeti, ne kadar mergub, merak-aver ve şuhudu ne derece matlub ve iştiyak-aver olduğunu kıyas edebilirsen et...”[19]

Yine Bediüzzaman Hazretleri, Peygamber Efendimiz'in (sav.) miraçtan getirmiş olduğunu meyvelerden birinin de rü'yetullah olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Dördüncü Meyve: Rü'yet-i cemalullah meyvesini kendi aldığı gibi, o meyvenin her mü'mine dahi mümkün olduğunu, cin ve inse hediye getirmiştir ki, o meyve, ne derece leziz ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu bununla kıyas edebilirsin. Yani: Her kalb sahibi bir insan; zîcemal, zîkemal, zîihsan bir zâtı sever. Ve o sevmek dahi, cemal ve kemal ve ihsanın derecatına nisbeten tezayüd eder, perestiş derecesine gelir, canını feda eder derecede muhabbet bağlar. Yalnız bir defa görmesine, dünyasını feda etmek derecesine çıkar. Halbuki bütün mevcudattaki cemal ve kemal ve ihsan, onun cemal ve kemal ve ihsanına nisbeten; küçük birkaç lemaatın, güneşe nisbeti gibi de olmaz. Demek nihayetsiz bir muhabbete lâıyk ve nihayetsiz rü'yete ve nihayetsiz bir iştiyaka elyak bir Zât-ı Zülcelali Velkemal'in saadet-i ebediyede rü'yetine muvaffak olması, ne kadar saadet-aver ve medar-ı sürur ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu insan isen anlarsın.”[20]

İdrak ile Rü'yetin Farkı

Bazı kimseler, özellikle de mu'tezile mezhebi rü'yetullahın mümkün olamayacağına

"Gözler O'nu idrak edemez. O bütün gözleri idrak eder."[21]

âyetini delil göstermektedirler. Ayette geçen idrak kelimesi, bir şeyi her cihetiyle anlamak demek değil, mahdud olan bir şeyi ihata etmek anlamındadır. Bu

---

bakımdan, idrak ile rü'yet aynı şey değildir. İdrak hususi, rü'yet ise umumidir. Ayette asıl vurgulanmak istenen husus; “Her göz sahibi O’nu idrak edemez.” demektir. İbn Kesir şöyle der: “Bu gözler idrak edemez” demek kıyamet gününde Allah’ı göremez demek, değildir. Çünkü Allah mü'min kullarına, dilediği gibi görünecektir. Fakat gözler, Yüce Allah'ın azamet ve celâlini mahiyetiyle idrak edemezler.”

Cenab-ı Hakk'ın idrak etmesi ise, yarattığı her mahluku hakkıyla bilmesidir. O, her latif olanı bilir, gözleri de idrak eder. Zira gözü veren O'dur.

“Çünkü meselâ, gözü veren zât, hem gözü görür, hem ince bir mana olan gözün gördüğünü görür, sonra verir.”[22]

“Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki, O, göğüslerin özünü bilir. Yaratan bilmez olur mu? O, latiftir, (en ince işleri görüp bilmektedir) ve her şeyden haberdardır.”[23]

Malumdur ki, letâfet, kesâfetin zıddıdır, incelik manasınadır. Bir ismi “Latif” olan Cenab-ı Hak yarattığı her mahlukun her şeyini, bütün incelikleriyle bilir, kullarına lütuf ve keremde bulunup, onlara karşı son derece şefkat ve merhamet eder.

Evet insan her gördüğü şeyi idrak edemez. Su üzerinde ihtisası olmayan bir insan, bir nehre baktığında sudan başka bir şey göremezken, bir elektrik mühendisi o nehrin arkasında şelâleleri ve elektrik cereyanını müşahede etmektedir. Büyük bir deryaya bakan bir insan, o deryanın derinliklerinde nelerin olduğunu idrak edemez, inci, mercan ve yakut gibi paha biçilmez mücevheratları göremez. Aynı şekilde âmi bir insan, güneşe bakınca onu bir elma kadar zanneder, ama bir astronomi âlimi, o güneşin bu dünyadan bir milyon üç yüz bin kat daha büyük olduğunu, onda nice patlamaların meydana geldiğini bilir ve görür.

Sıradan bir insan, kanı, kırmızı bir su olarak görürken, bir doktor o kan içindeki milyarlarca alyuvar ve akyuvara nazar edebilmektedir.

Botanik ilminden habersiz olan bir kişi bir bitkinin yüzüne bakıp dururken, o fende terakki etmiş ve ihtisas yapmış bir kişi, onda gizli olan birçok hikmetleri ortaya çıkarmakta ve bir eczacı ise onlardan ilâç yapmaktadır.

Fahreddin Razi, idrak ile rü'yetin farkını şöyle izah etmektedir;

“Rü'yet ikiye ayrılır: Birincisi: Sınırları ve sonu olan bir şey, bu sınırlar ve

---

son ile görüldüğü zaman, o şeyin görülmesi, idrak ile ifade edilebilir. Bu takdirde rü'yet ile aralarında bir fark olmayabilir."

"İkincisi ise; hudutsuz ve nihayetsiz olan bir şeyin görülmesidir ki; onun idrak edilmiş olduğu anlamına gelmez. Buna göre, rü'yetin bazen idrakle birlikte, bazen de idrakten ayrı olarak meydana geldiğini söylemek mümkündür. Şimdi her iki halde de **'rü'yet'** kelimesinin kullanılması mümkün olsa ve mesela **'falan şeyi gördüm'** denilmek suretiyle, hem mücerred rü'yet, hem de idrakle birlikte rü'yet kastedilmiş olsa bile; idrak kelimesinin kullanılması ve mesela, **'falan şeyi idrak ettim'** denilmesi, idrak etmeksizin mücerred rü'yetin kastedilmiş olduğuna delalet etmez."

"Bundan da anlıyoruz ki; rü'yet genel, idrak ise özeldir. Her idrak rü'yettir, fakat her rü'yet idrak değildir."[\[24\]](#)

Şunu hemen ifade edelim ki, göz her şeyi göremediği gibi akıl da her şeyi anlayamaz, idrak edemez. İnsan sesi duyar, kokuyu hisseder, ama göremez. Cenab-ı Hak insanı bunları görecektir bir kabiliyette yaratabilirdi, ama bazı şeylerin görülmemesi de büyük bir nimettir. Eğer insan mesela elindeki mikropları görseydi, asla yiyip içemezdi. Karıncanın ayak sesini duysaydı, bu dünya onu daima rahatsız eden gürültülü bir hane haline gelirdi.

Evet göz her şeyi göremediği gibi, akıl da her şeyi idrak edemez. Zira akıl da bir mahluktur, mahduttur ve sınırlıdır. İdraki sınırlı olan bir akıl, Cenab-ı Hakk'ın sonsuz kudretini, ilmini, büyüklüğünü ve iradesini hakkıyla kavrayamaz, lâyıkıyla bilemez. Bediüzzaman Hazretleri'in ifadesiyle; *"İki kutbun dairesindeki hesab rakamlarına sıkışmayan bir nihayetsiz uzaklık içinde"*[\[25\]](#) olan şu uçsuz bucaksız kainatın büyüklüğünü rakamlarla ifade etmek mümkün değildir. Ancak kâinat ne kadar büyük olursa olsun, mahduttur, mahluktur, fakat Cenab-ı Hakk'ın ilmi, iradesi ve kudreti gibi bütün sıfatları nihayetsizdir.

Kemal-i azamet ve azamet-i kemaliyle kâmil olan Cenab-ı Hakk'ın büyüklüğünü idrak etmede akıllar aciz kalır. Nitekim Hz. Ebu Bekir (ra): *"Allah'ı bilmede aczini bilmek, Allah'ı bilmektir."* diye buyurmuştur.

Bediüzzaman Hazretleri de bu hakikati şöyle ifade eder: buyurur:

"Ey Kebir! (Ey büyüklüğünün nihayeti olmayan ulu Allah'ım!) Sen öyle bir Zât-ı Zülcelâlsin ki, azametini tavsîf etmekte akıllar âciz, ceberûtunun kühüne erişmekte fikirler çaresiz kalır."[\[26\]](#)

"O'nun vasıflarının sonunu getirmekten diller tutulur. O'nu gereği gibi tanımaktan akıllar aciz kalır."[\[27\]](#)

Cenab-ı Hakk'ın kudreti nihayetsizdir, ilmi nihayetsizdir, iradesi nihayetsizdir, lütuf ve keremleri nihayetsizdir. İlmi ezelden ebede her şeyi kuşatmıştır, eşyanın mahiyetini hakkıyla bilir. Yarattılan ve yaratılmayan her mevcut, semavat ve arz, mazi ve müstakbel O'nun huzurunda ve ilminde bir nokta kadardır. Cenâb-ı Hakk'ın bütün sıfatları bütün sıfatları ezelidir, ebedidir ve mutlaktır. Çünkü O Vacib-ül Vücuddur, yani, varlığı zatındandır, ezelidir, ebedidir, olması vacip, olmaması muhaldir.

Bütün mahlukat gibi insan ise "mümkün-i vücuttur." Yani, olup olmaması müsavi; bir zamanlar yoktuk, bugün varız, yarın ise bu dünyadan ahiret âlemine göçeceğiz.

Bu bakımdan, mümkün olan, Cenab-ı Hakk'ın Zat-ı Kibriyasını idrak edemez. Zira; *"Hakikat-ı mutlaka, mukayyed enzar ile ihata edilmez."* [28]

Üstad Bediüzzaman Hazretleri, *"Akıl, ubûdiyyet vazifesini ifâ içindir, esrar-ı Rubûbiyet'i idrâk için değildir."* ifadesiyle, insanın Rubûbiyyet'in sırlarını çözmek için vazifeli olmadığını ve ona gücü yetmeyeceğini ortaya koymuştur.

İnsan, kendi ruhunun, aklının hatta en basit bir bitki hayatının dahi mâhiyetini tam olarak bilememektedir. Eşyanın mâhiyetini de ancak Allah (c.c) bilir. Çünkü, mevcudatın ustası ve yaratıcısı O'dur.

İbn Abbas'ın (ra) naklettiğine göre, bazı insanların Allah'ın zatını düşünmek istemeleri üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v):

"Allah'ın yarattıklarını düşünün. O'nun zatını düşünmeyin. Allah'ın zatı hakkında düşünmeye güç yetiremezsiniz." [29] buyurdu.

Nitekim, akıl ve marifette en ileri, Cenab-ı Hakk'ı tanımada en mükemmel bir bahr-i kemalat, esmâ-i ilahiyenin en mükemmel aynası ve saltanat-ı ilâhiyenin en büyük dellalı, ilâhi esrarların membaı ve iki âlemin güneşi olan Hazret-i Peygamber (s.a.v) bütün mahlukatı okuyup yeryüzündeki mektebini bitirdikten sonra, miraç vasıtasıyla ferşten arşa yükseldi, yedi kat semayı geçerek Sidret-ül Munteha ve Kab-e Kavsey'ne, yani imkan ve vücub arası olan ilâhi visalin en mahrem bucağına erişti, cenneti ve cehennemi gördü, sonsuz sırlara vakıf oldu, oradaki harika eserleri ve nice âlemleri okudu ve zamandan ve mekândan münezze olan Cenab-ı Hakk'ı miraçtan baş gözü ile gördü. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir:

"(Peygamberin) gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı. Andolsun ki o, Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü." [30]

Bu ne ulvi ve büyük bir makam. Beşer bunu anlamada aciz kalır. Bediüzzaman Hazretlerinin ifade ettiği gibi;

“Elbette o Zât-ı Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, dua neticesi olarak öyle bir makam ve mertebededir ki, bütün ukûl toplansa bir akıl olsalar, o makamın hakikatını tamamıyla ihata edemezler.” [\[31\]](#)

Buna rağmen, Hz. Peygamber (s.a.v) o ulvi makamda, Allah’ın azameti karşısında acziyetini ifade eden, yerleri ve yedi kat semayı çınlatan, bütün semavat ehlini, melekleri ve ruhanileri lebbeyk dedirten şöyle muhteşem ve ulvi bir ezan okudu:

“Subhâneke maabednâke hakka ibâdetike yâ mabud” (Ey yaratılanların gerçek ma’bâdu! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim ki, Seni hakkıyla tespih edemedim.)

“Subhâneke maarefnake hakkamarifetike ya maruf” (Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben seni tam bir marifetle bilemedim).

“Subhâneke mâabednâke hakka ibadetike yâ me’ruf” (Ey yaratılanların gerçek ma’bûdu! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim ki, Seni hakkıyla tespih edemedim.)

“Subhâneke mâzekernâke hakka zikrike yâ mezkür” (Ey bütün yarattıkları tarafından zikredilip anılan! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim ki, Seni hakkıyla zikredemedim.)

“Subhâneke mâşekernâke hakka şükrike yâmeşkür” (Ey bütün varlıkların Kendisine şükrettiği! Sen’i bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim ki, Sana hakkıyla şükredemedim.)

Hız. Peygamber bu şekilde acziyetini ifade ederse, elbette bizim bu aklımızla bu meseleyi anlamamız mümkün değildir. Bir ehl-i irfanın ifade ettiği gibi; *“Bu küçük aklımızın terazisiyle o muazzam hakikatlar tartılmaz.*

*“İdrak-i maali bu küçük akla gerekmez.
Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez.”* [\[32\]](#)

Evet, bu dünya gölgeler âlemidir, asıllar ise ahirette. Gölgede yaşayan bir insan, buradan asılları anlayamaz. Zira Peygamber Efendimiz'in ifadesiyle; "Ne göz görmüş, ne kulak işitmiş ve ne de kalbi beşere hutur etmiş" bir âlem olan cennetin mahiyeti anlaşılacağı gibi, onun çok ötesinde büyük bir ikram olan rü'yetin mahiyeti de bir gölge hükmünde olan bu dünyada asla anlaşılmaz, idrak edilmez.

Bediüzzaman Hazretlerinin Arapça olarak kaleme aldığı "**Tefekkürname**" adlı Yirmi Dokuzuncu Lem'anın tercümesinden bazı kısımları dikkatinize sunmak istiyorum:

"Ey bütün kusurlardan ve noksan sıfatlardan münezzehe olan Zat-ı Akdes!

Biz Seni lââyıkıyla sena edemeyiz, kemal sıfatlarını saymakla bitiremeyiz. Sen öyle bir Zat-ı Zülcelâl'sin ki, ancak Furkan'ında kendi zatını sena, habibinin Sen'in izniyle Sen'i sena ve bütün masnuatının Sen'in intakıyla Sen'i sena etmektedirler.

Ey bütün kusurlardan ve noksan sıfatlardan münezzehe olan Mâruf!

Biz Sana lââyık bir marifetle Seni tanıyamadık. Sen öyle bir Hakim-i Zülcelâl'sin ki, bütün masnuatının mu'cizatıyla ve bütün mahlukatının tavsifatıyla ve bütün mevcudatının tarifatiyle ancak tarif edebilirsin.

Ey bütün kusurlardan ve noksan sıfatlardan münezzehe olan Mezkur!

Biz Sana lââyık bir zikirle Sen'i zikredemedik. Sen öyle bir Rabb-i Zülcelâl'sin ki, bütün mahlukatının hususi lisanlarıyla ve kitab-ı kâinatın kelimatı olan bütün mevcudatının nefisleriyle ve mahlukatın olan bütün zevilhayatın hayatlarıyla Sana takdim ettikleri tahiyatıyla, bütün eşcar ve nebatatın da ihtizazla zikreden mevzun yapraklarıyla zikrine layıksın

Ey bütün kusurlardan ve noksan sıfatlardan münezzehe olan Meşkûr!

Biz Sana olan şükürümüzü hakkıyla eda edemedik. Sen öyle bir Rahim-i Zülcelâl'sin ki, gözler önündeki şehirlerin başları üstündeki ihsan içinde ihsanatının bütün senalarıyla ve kâinat çarşısındaki in'am içindeki bütün ni'metinin ve rahmetinin bütün meyvelerinin manzumatıyla ve eşcar ve nebatatın ince nazik dallarında dizilmiş bütün mevzun ve muntazam çiçek ve salkımlarının tahmidatiyle şükürüne lââyıksın.

Sen'i her türlü kusur ve noksandan tenzih ederiz, ey nihayet derecede şe'n-i azam, gayet derecede zahir ve bahir burhan-ı müzeyyen sahibi Zat-ı Zülcelâl!

Ey bütün kusurlardan ve noksan sıfatlardan münezzehe olan Ma'bud!

Biz San'a layık bir ibadetle kulluk edemedik. Sen öyle bir Ma'bud-u Cemil-i Zülcelal'sin ki, bütün melaike ve zevilhayatın, bütün anasır ve mahlukatın kemal-i itaat ve imtisal ve intizam ve ittifak ve iştiyakla ettikleri bütün ibadetlere lâıksın.

*Biz Sana lâıık bir tesbihat ile Sen'i hakkıyla tesbih ve tenzih edemedik. Halbuki, **وَإِنَّمَا شَيْءٌ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** ayetinin delaletiyle, bütün semavat ve arz, içindekilerle beraber Seni tesbih ederler. Hiçbir şey yoktur ki Sen'i hamd ile tesbih etmesin! Ben dahi onların bütün tesbihatıyla Sen'i takdis ederim.*

Hem sema ve arz, içindeki bütün masnuatın bütün tesbihatıyla ve bütün mahlukatının bütün tahmidatıyla Sen'i tesbih eder. Ben dahi onların bütün tesbihat ve tahmidatıyla Sen'i takdis ederim.

Hem arz ve sema, Sen'in bütün peygamberlerinin ve bütün velilerinin ve bütün meleklerinin (salat ve selâmın onlar üzerinde olsun) bütün tesbihatıyla Sen'i tahmid ile tesbih eder. Ben dahi onların bütün tesbihat ve tahmidatıyla Sen'i takdis ederim.

Hem kâinat, Habib-i Ekrem'in (a.s.m.) bütün tesbihatıyla ve Resul-i Azam'ının tahmidatıyla (efdal-i salâvat ve etemm-i teslimatın onun ve âlinin üzerinde olsun) Sen'i tesbih eder. Ben dahi onun bütün tesbihat ve tahmidatıyla Sen'i takdis ederim.

Ey Zat-ı Zülcelâl!

Bu kâinat Sen'i Muhammed Aleyhisselatü Vesselâmın tesbihatının sadâlarıyla tahmid ile tesbih eder. Sen bütün kusurlardan ve noksan sıfatlardan münezzehsin.

Muhammed Aleyhissalatü Vesselâm öyle bir zattır ki, onun tesbihatının sadaları asırlar boyunca milletlerin üzerinde celâl ile temevvüç eder.

Allah'ım, Muhammed Aleyhisselatü Vesselâmın tesbihatının sadalarını kâinatın sayfaları ve zamanın yaprakları üzerinde kıyamet gününe kadar daim kıl.

Ey Zat-ı Zülcelâl!

Dünya Sen'i Muhammed Aleyhisselatü Vesselâmın âsâr-ı şeriatıyla tahmid ile tesbih eder. Sen bütün kusurlardan ve noksan sıfatlardan münezzehsin."

Sonuç olarak, Cennet ehlinin, Cenab-ı Hakk'ın rüyetine mazhar olacaklarına şüphe yoktur. Mühim olan, akıl ve kalp gibi bütün latifelerimizi iman hakikatleri ile nurlandırmak, ubudiyet ile cilalandırmak ve böylece cennete

---

layık bir kıymet alıp, Cenab-ı Hakk'ın en büyük bir nimeti olan rü'yetullaha mazhar olmaktır.

Mevzuumuzu Abdulkadir Geylani Hazretlerinin şu harika duası ile bitirmek istiyorum: "Allah'ım bizi dünyada varlığını(mevcudiyetini) kalb gözüyle görenlerden eyle! Ahirette ise baş gözü ile (cemaline) bakanlardan(temaşa edenlerden) eyle!" [\[33\]](#)

Kaynaklar:

- Teftazani, Şerhil Makasid, Alem'ül Kütüp, Beyrut.
- Ömer Neseft, Akaid-i Neseft,
- İmam-ı Azam, Fıkhu'l Ekber,
- Cevheretü't-Tevhid, Şeyh İbrahim Bacuri.
- Mehmed Vehbi Efendi, Akaid-i Hayri Tercümesi, İstanbul, 1340 Ahmet Kâmil Matbaası.
- Ömer Nasuhi Bilmen, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, İstanbul, Bilmen Yayınevi.
- Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili,
- Mehmed Vehbi Efendi, Hulasatul Beyan
- Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul.
- el- İbn Muhammed Maruf Bin Hazin, Tefsirü'l Hazin.
- Prof. Dr. Alaaddin Başar, Risale-i Nur'dan Kelimeler ve Cümleler, Zafer Yay. 2. cilt, s. 73.
- Ahmet Avni Konuk, Fusûsül Hikem Tercemesi ve Şerhi, İFAV Yay. İstanbul.
- Ebusuud Tefsiri, 1311 Beyrut Baskısı.
- Konyalı Mehmed Vehbi Efendi, Hulâsat'ül Bey'an, Fi Tefsir'il Kur'an, Üçdal Neşriyat, 1969 İstanbul.

Dipnotlar:

- [\[1\]](#) Buharî, c.1,s,177, Kitab'ul- Ezan, Bab:75.
- [\[2\]](#) Şualar.
- [\[3\]](#) Nursî, B.S., Sözlür, Yirmi Üçüncü Söz.
- [\[4\]](#) A'raf Suresi, 7/143.
- [\[5\]](#) Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, cilt 2, sayfa 1087, İstanbul, Bilmen Yayınevi.
- [\[6\]](#) Nursî, B.S., Mesnevî-i Nuriye, Şemme.
- [\[7\]](#) Kıyame Suresi, 75/22-23.
- [\[8\]](#) Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, cilt 8, sayfa 3909, İstanbul, Bilmen Yayınevi.
- [\[9\]](#) Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, cilt 8, sayfa 5483.
- [\[10\]](#) Vehbi, Mehmed, Hulâsat'ül Bey'an, Fi Tefsir'il Kur'an, s. 6262 Üçdal Neşriyat,

---

1969 İstanbul.

[11] Yunus Suresi, 20/26.

[12] er-Razi, Tefsir-i Kebir, IV, 333.

[13] Buhari, Mevakitu's-Salat 6, 26, Tefsir, Kaf 1, Tevhid 24; Müslim, Mesacid 211, (633); Ebu Davud.

[14] Nursî B.S., Lem'alar.

[15] Nursî, B.S., Mesnevî-i Nuriye, Zerre.

[16] Müslim, İman 297, (181); Tirmizi, Cennet 16, (2555)

[17] Yunus Suresi, 10/26.

[18] (Haşiye): Hadîsin nassıyla "**O şuhud, bütün lezaiz-i Cennet'in o derece fevkindedir ki, onları unutturur. Ve şuhuddan sonra ehl-i şuhudun hüsn-ü cemali o derece fazlalaşır ki; döndükleri vakit, saraylarındaki aileleri çok dikkat ile zor ile onları tanıyabilirler.**" hadîste vârid olmuştur.

[19] Nursî, B.S., Sözler, Otuz İkinci Söz, Üçüncü Mevkıf, Dokuzuncu İşaret.

[20] Nursî B.S., Sözler, Otuz Birinci Söz.

[21] Enâm Suresi, 6/103.

[22] Şualar, İkinci Şua, Birinci Makamın Birinci Meyvesi.

[23] Mülk Suresi, 67/13-14.

[24] er-Razi, Tefsir-i Kebir, Akçağ Yayınları, Ankara.

[25] Nursî, B.S., Şualar, Yedinci Şua.

[26] Nursî, B.S., Lem'lar, Yirmi Dokuzuncu Lem'a (Tefekkürname).

[27] İmam-ı Zeynel Âbidin, Sahîfe-i Seccâdiye, Terceme: Prof. Dr. Abdülaziz Hatip, Nesil Yay. İst.

[28] Nursî, B. S., Sözler.

[29] Mecmau'z-Zevaid, 1/81, Kenzu'l-Ummal, h. No: 5705-5707.

[30] Necm Suresi, 53/17-18.

[31] Nursî, B.S., Mektubat, Yirmi Dörsüncü Mektup.

[32] Nursî, B.S., Sözler, Yirmi Sekizinci Söz.

[33] Fethü'r-Rabbanî, 52. Meclis.